

Att sörja ett sällskapsdjur på internet – med katten som exempel

Anders Gustavsson

I bondesamhället hade alla tamdjur en relation till gårdens produktion. Detta gällde även för hundar och katter. Tanken på att de skulle vara sällskapsdjur var inte aktuell. Katterna skulle hålla antalet råttor och möss i schack. När katter avled, förekom inga ceremonier, utan de döda djuren grävdes ofta ned i gödselstaden eller i en avfallshög. Detta har jag själv upplevt under uppväxten på en lantgård. Situationen har varit annorlunda i städerna där djuren haft en sällskapsfunktion på ett helt annat sätt (Broberg 2005, Pollard 2003). När de avled behandlades de mera pietetsfullt än på landsbygden. I senare tid har kremering blivit det vanliga och djuren har begravts i närheten av hemmet. Särskilda djurkyrkogårdar har i någon nämnvärd omfattning dock låtit vänta på sig till sent 1900-tal i Sverige, medan några sådana har sina anor tillbaka till 1800-talet ute i Europa. I Norge saknas djurkyrkogårdar fortfarande. De få som har funnits har blivit nedlagda (Gustavsson 2008).

Sörjandet har på senare tid börjat uttryckas genom budskap på internet. Detta nya forum ger oanade och hittills i stort sett outnyttjade möjligheter att bedriva kulturforskning och nå fram till känslor, tro och upplevelser hos vår tids människor. Här vill jag göra en pilotstudie om förhållningssätten till avlidna katter som varit sällskapsdjur och där fältforskningen utförs på internet i stället för genom samtal och intervjuer. Att sådan forskning börjar få uppmärksamhet på ett principiellt plan inom kulturvetenskaperna märks bl. a. genom att uppsatserna i årsboken *Ethnologia Scandinavica* 2009 ägnades åt grundläggande frågor runt temafältet internet som källa för forskningen.

Frågeställningarna i den här studien tar fasta på hur sällskapsdjurens ägare uttrycker sina känslor inför det faktum att djuret avlidit, antingen det skett genom sjukdomar eller olyckor. Har minnet av och känslorna runt sällskapsdjuren antagit former som liknar hur anhöriga sörjer människor som avlidit? Ses sällskapsdjuren som en integrerad del av familjen? Finns tankar på en tillvaro efter döden också för djuren och hur tar detta sig uttryck?

Svenska minnessidor om avlidna sällskapsdjur, i flera fall i form av diskussionsforum där andra människor

kan komma med inlägg och svar i en gästbok, uppstod runt tiden för millennieskiftet 2000. De handlar om djurens himmel (http://hem.fyrstorg.com/djurens_himmel), (www.djurens_himmel.se), djurens minneslund och kattkyrkogårdar (www.katt.nu/kyrko-minnes.htm), (www.kattforum.se) (www.katter.nu/bortgang/katt/) (jfr Åkesson 2005). Där finner man inlägg i samband med att katter måst avlivas eller omkommit genom olyckor. I gästböckerna svarar i stor utsträckning andra människor som haft liknande erfarenheter av att mista sina katter. Gästböckerna blir på så vis en mötesplats där man kan uttrycka och dela sina känslor utan att man känner varandra från tidigare. Efter 2005 har sådana minnessidor ökat mycket markant i Sverige. I Norge har de också börjat förekomma under 2000-talet även om det inte har skett i samma omfattning som i Sverige. Exempel på norska minnessidor är www.hakrilas.no/til_minne, www.dyresonen.no/ är ej längre i bruk/ och www.turtlecats-birma.net. En motsvarande tysk internetsida bär namnet "Katzenfriedhof" (kattkyrkogård) (www.virtueller-tierfriedhof.de/katzen.html). Den startade redan 1997 och innehåller inlägg från Tyskland, Schweiz och Österrike. 2006 uppgavs det att den var "der grösste und erste deutschsprachige Tierfriedhof im Internet" (den största och första tyskspråkiga djurkyrkogården på internet). Inläggens mängd och längd har dock inte samma omfattning som motsvarigheterna i Sverige.

Huvudvikten i denna studie fästs vid svenska internetsidor och översiktliga jämförelser görs i varje avsnitt med norska och tyskspråkiga internetsidor. Tanken med detta är att få en bild av hur specifika de svenska sidorna är eller om de mera är uttryck för en allmän trend att sörja på internet i norra Europa.

Som kulturforskare blir man inte opåverkad på det mentala planet när man läser alla dessa starkt sorgsna och känsloladdade inlägg. Forskarens inlevelseförmåga och känsla av empati med de sörjande är av vikt för att man skall kunna sätta sig in i och tolka upplevelserna hos de människor som skriver ned sina ofta förtvivlade känslor. Som en hjälp för att nå en sådan inlevelseförmåga menar jag att mitt kattintresse och min kärlek till katter alltsedan barndomen har spelat en viktig roll. Jag har själv upplevt djup sorg vid flera förluster av

Författaren vid datorn med katten Gulis den 4 januari 2009. Foto Johan Gustavsson.

älskade katter genom åren. Sällskapskatter har under lång tid haft en plats bredvid mig på skrivbordet och på senare tid även bredvid datorn.

BAKÅTBlickande BESKRIVNINGAR AV KATTENS LIV

Ett foto på den avlidna katten eller en katteckning finns oftast i internetbudskapen. I några fall har en sådan bild ersatts av ett svart kors precis som i en del dödsannonser över människor. Det förekommer även enstaka exempel med en fågel, tre flygande fåglar eller en nedgående sol. Sådana symboler har blivit allt vanligare i dödsannonser och på gravstenar över människor (Gustavsson 2003). Under bildsymbolen finns en text med kattens namn och födelse- och dödsår, ofta även födelse- och dödsdag. De som skriver och hälsar till katten är ägarna "matte" och "husse" men även barn och ungdomar vars förnamn brukar nämnas. Efternamn förekommer sällan. Det finns ofta hälsningar från andra katter liksom hundar i familjen. Bostadsorten nämns i stort sett aldrig. Det finns nästan aldrig någon bild på de människor som skriver inläggen. Ur etisk aspekt är detta en fördel när forskaren använder citat från inläggen. Det är i regel i stort sett omöjligt att kunna identifiera skribenterna. Nackdelen ur analytisk synpunkt är att inläggen inte kan lokalbestämmas inom Sverige och inte heller knytas till vilken social kategori det rör sig om.

I flera fall finns långa beskrivningar av kattens liv och vad den i många olika situationer genom åren har betytt

för ägarna. Katten har varit ett psykologiskt stöd för dessa. "Du märkte när jag var ledsen och kom då och tröstade mig", skrev ägaren till katten Tiger som levde från 1998 till 2002. I flera av dessa referat framhålls att katten brukade ligga i sängen och spinna samt sova tillsammans med ägaren. "Du brukade ligga på mitt täcke och spinna tills jag somnade", uppger ägaren till katten Martin. Katten har också vilat i närheten när "matte" eller "husse" satt vid datorn. "Matte" framhåller om katten Lisa (1988–2001): "På min höft du låg dag som natt. Och kurrade för kung och fosterland". I skildringarna märks en sådan närhet mellan människa och katt att katten rentav antar mänskliga drag. En ägare beskriver sin upplevelse på följande sätt: "Din mänsklighet, dina ögon som alltid mötte mina". Kattens karaktär och dess kommunikation med ägaren med hjälp av ljud och syn återges ofta. Katten Föfoo som avled 2001 vid fjorton års ålder beskrivs av "matte" och "husse" som "mycket klok och fin, lite allvarlig i sin personlighet. Han var väldigt pratsam och tittade alltid i ögonen och på munnen när man pratade med honom. Han la märke till allt som var nytt". Att katten stått ägaren särskilt nära märks när den i en del fall beskrivs med ordet "livskamrat". "Matte" Evelina antecknade om katten Tjockis (2002–2007): "Idag fick du somna in min livskamrat". Detta visar på att katten uppfattats som en reell familjemedlem, vilket det också finns andra tydliga belägg för. "Matte" Andrea skrev om katten Ronja att hon var "min allra bästa vän och en självklar familjemedlem".

En utförlig beskrivning av hur katten avlidit är vanlig i internetbudskapen. Vid sjukdom har ägarna måst fatta ett mycket smärtsamt beslut att låta avliva katten hos veterinären. Själva avlivningssituationen när katten ligger i "mattes" eller "husses" famn och tar sitt sista andetag, skildras ingående. "Du slutade andas när jag sjöng slumra in, somna sött i bädden så fin som blomman på en äng i en gungande säng", skrev ägaren till katten Fläckiz (1999–2001). Katten söker en kroppslig närhet till ägarna när den har fått avlivningssprutan, vilket brukar refereras utförligt. "Hos veterinären kämpade du länge mot att somna in. Du klamrade dig fast mot mitt bröst med nosen mot min hals tills allt var över", antecknade ägaren till kattungen Daisy som blev avlivad 2001.

Som ett sista moment av beskrivningen brukar ägarna i flera fall ange var man begravt katten, ofta i närheten av hemmet, och att man senare besöker och pryder denna plats. Ägaren till katten Gustav omtalar att denne avlivades hos veterinären. Därefter togs han med hem och begravdes "i en skogsdunge när vårat hus. ... Brukar gå dit några gånger i veckan. ... Lade en bukett vitsippor på din grav". I hemmet kan ägarna sätta upp bilder av det avlidna djuret. Ägaren till den tvååriga katten Elza som på grund av en tumör i brösthålan måste avlivas 2006, skriver: "Jag har satt upp massa fina bilder på dig, de jag tog dagen innan det var dax för dig att lämna detta jordeliv". "Matte" och "husse" till katten Sotis som avled 2004 upplyser om att "ljuset vid ditt fotografi tänds varje dag".

Dessa ofta ingående skildringar av dödssituationerna utgör uppenbarligen ett sätt att bearbeta sorgen genom att ägaren får ge uttryck för den och skriva ned vad man minns och hur man upplever det som har hänt. Inläggen kan upprepas vid flera tillfällen och förekomma flera år efter dödsfallet. Detta visar på att sorgprocessen tar en lång tid att komma igenom. I ett inlägg om den trettonåriga katten Snuttan som avled 2001, heter det: "Det har gått 4 år nu och jag saknar dig fortfarande så otroligt mycket".

Framställningarna av kattens liv är inte alls så omfattande varken på norska eller tyskspråkiga internetsidor. Det finns i Norge minnessidor där katten avbildas och bilden följs av en kort text i första hand om dödsorsaken. Flera beskrivningar finns av sorgen som ägarna upplevt när de känt sig tvungna att låta avliva katten hos veterinären. I Norge förekommer det fler utförliga beskrivningar av kattens liv än i Tyskland. En sådan skillnad mellan länderna kan jag konstatera i det genomgångna materialet utan att kunna ge en närmare förklaring till varför. De svenska sidorna utmärker sig i stor utsträckning för sina ingående beskrivningar vilket är helt i linje med en starkt tilltagande öppenhet att tala om människors död (jfr Gustavsson 2003). Helt uppenbart blir detta synliggörande i ord av kattens liv och dödsprocessen en hjälp i sorgprocessen som verkar svår att hantera för dem som genomlever den.

Detta blir ännu mer uppenbart när känslor kommer med i bilden, vilket i Sverige brukar bli aktuellt efter skildringen av kattens liv.

KÄNSLOMÄSSIGA UTTRYCK

Djupa och svåra känslor brukar uttryckas i samband med beskrivningarna av kattens sjukdomstid och det svåra beslutet att låta veterinären till slut avliva den. Den psykiska smärtan över att katten fick lida var mycket svår att bära. Därför fanns det ingen annan utväg än avlivning. "Det var vårt livs svåraste beslut", skriver signaturen "Din familj" till den femtonåriga katten Baloo som avled 2002. Ägaren till katten Humle som avled 2002, framhåller att dagen för avlivningen "var och är min värsta dag i hela mitt liv". Vid trafikolyckor beklagas att katten skulle ge sig ut på vägen. Här finns en indirekt kritik mot katten. Annars beskrivs den bara i positiva och förhålligande ordalag. Dessa ofta ingående skildringar av dödssituationerna utgör uppenbarligen ett sätt att bearbeta sorgen genom att ägaren får ge uttryck för den och i detta fall skriva ned vad man minns och hur man upplever det som har hänt.

Sorgprocessen efter kattens död har enligt de budskap som framförts genomgående varit mycket smärtsam. Den innehåller drag av *förtvivlan* och tar lång tid att genomgå. Ägaren till katten Knut antecknar strax efter dennes död i en trafikolycka: "Jag vill ropa till hela världen, stanna! Det bästa i mitt liv är borta". Signaturen "Mamma och pappa" som förlorade två katter år 2000, utbrister: "Hur kan vi läka sårerna i våra hjärtan?" "Mamma och pappa" till katten Pimmis skriver ett och ett halvt år efter dennes död att "sorgen släpper inte alls. Hur kan det vara så svårt. Vi ser dig omkring oss jämt".

I sorgen kan ägaren rikta *förebräelser* mot sig själv men i vissa fall även mot Gud. När den två månader gamla katten Rasmus avlidit år 2000, skrev ägaren Frida: "Hur kunde Gud tillåta detta? En liten oskyldig varelse som aldrig gjort något ont. Var det mitt fel? Kunde jag ha gjort mycket mer?" Ägaren till Nala (1999–2001) undrar: "Varför valde Gud just dig??" Den bakomliggande tanken är att Gud borde ha ägnat mer omsorg åt och skyddat det djur som ägaren älskade så mycket.

Ett vanligt förekommande budskap är den stora *saknad* som ägarna upplever och de fortsätter att framhålla detta i flera år efter kattens död. "Nu har du varit i himlen i 6 år, men jag saknar dig lika mycket fortfarande!", skrev "matte" till katten Smulan. "Två år har gått men saknaden är lika stor", noterade ägaren till den nittonåriga katten Maximilian som avled 2002. Saknaden har inte minskat trots att denna "matte" hade fått en ny katt som också är mycket älskad. Hon skriver: "Din plats kan dock ingen fylla. Den är reserverad för dig". En annan kvinna uttrycker sin oro för framtiden med orden: "Hur skall vi klara oss utan dig?" En flicka som var tio år när hennes sextonåriga katt avled 1998

skriver: "Jag önskar jag kunde åka en tur till himmelen och hämta hem honom, men det kan jag ju inte".

Sorgen och saknaden tar sig ofta uttryck i mycken *gråt*. Ägaren till katten Alice (2001-2002) framhåller: "Jag kan gråta floder men du kommer inte tillbaka för det". Gråten kan fortsätta över lång tid. "Jag gråter mig till sömns varje natt, jag gråter när jag skriver detta, jag kommer gråta mig till sömns nästa natt och nästa natt och nästa natt ...", skrev ägaren till katten Sippan som avled 2002.

Minnet lever starkt kvar hos ägarna även om katten är borta i fysisk bemärkelse. "Jag kommer aldrig att glömma dig! För alltid i mitt hjärta!", skrev "matte" till en fem månader gammal kattunge som avled 2001. Ibland kan det heta att minnet skall vara "för evigt", dvs. aldrig ta något slut. Minnet kan leva vidare genom att foton hänger kvar på väggen. Ägaren till katterna Nicke och Lina som avled 1998 respektive 2001 noterar: "Glömmer er aldrig, ser era foton på min vägg dagligen och känner att ni finns för mig". Att regelbundet tända ett ljus bidrar också till att hålla minnet levande. "Vi tänder ett ljus för dig varje kväll", framhöll ägarna till den ettåriga katten Sheila som avled 2003.

Kärleken till den avlidna katten får många uttryck i textbudskapen. Ägaren till katten Tarzan (1986-1996) noterade strax efter hans död att "jag älskade och älskar Dig mer än livet själv". Närheten till det avlidna djuret märks också när detta jämförs med ägarens eget hjärta. Här verkar det inte finnas någon påtaglig skillnad mellan människa och djur på upplevelseplanet. "Matte" till den sexåriga katten Claudius som avled 2005 genom en olycka, skriver: "Det känns som om jag begravt mitt hjärta, för det var just vad du var".

Även om sorgen och saknaden är stor, kan det också framkomma en *tacksamhet* för den tid som ägarna har haft tillsammans med den avlidna katten. "Jag är så glad att jag fick den stora gåvan att dela mitt liv med dig", skrev ägaren till den åttaåriga katten Simon som avled 2001. "Matte" till katten Lina (1985-1997) uttryckte ett "tack för de år som du tog hand om mig". Detta är ett uttryck som återkommer vid flera tillfällen att katten har tagit hand om sin "matte" och "husse" i stället för det motsatta som vore det mer naturliga. I en del fall uttrycker ägarna sin tacksamhet för att de har fått ha katten till låns under sin livstid. "Matte" Susanne skrev i en dikt om katten Kesella (2005-2006) bl.a.: "Jag fick låna en ängel som spred ljus i mitt liv. ... Jag fick låna en ängel, för en stund".

En del dikter till katten påminner om dem som finns i dödsannonser över människor. Tankarna på avsked, saknad och minne markeras. Till den trettonåriga katten Lillis som avled 1999 skrevs långt senare:

Det kom en höstdag, en stilla vind
Och smekte ömt, din trötta kind
Liksom ett ljus som blåstes ut,
Dina levnadsdagar har nått sitt slut

Ännu mer lik en dödsannons över människor är den vers som tillägnades katten Isabell (2002-2003):

I vårvindens susning du somnade stilla,
nu kan sjukdom ej göra dig illa.
Skön är vilan som graven ger,
Gott att veta du lider ej mer.
Så sakta kom döden, den kom som en vän.
Tog dig i tasserna och förde dig hem!

I den sista versraden har ordet "handen" som finns i dödsannonser över människor bytts ut mot "tassen". I övrigt är dikten identisk med den som förekommer i dödsannonser. Katten får vila i graven precis som människorna. Genom en sådan dikt förminskas skillnaden mellan människa och sällskapsdjur i kattägarnas medvetande. Den femtonåriga katten Blixen som avled 2001 fick motta en särskilt lång dikt av "matte". Den bestod av åtta verser med fem rader i varje vers. Här märks en väldig närhet till katten. Versen "En liten ängel kom, log och vände om" förekommer i många dödsannonser över spädbarn och på minnessidor. Den möter även i minnesversen över den fyraåriga katten Sascha år 2003.

Medan ett kristet budskap förekommer emellanåt i dödsannonser över människor, är det mera sällsynt i internetfora som avser avlidna katter. Det kan dock förekomma, så som när en dikt av Britt G. Hallqvist återges till minne av den ettåriga katten Lisen Förgätmigej som avled 2005. En av versarna lyder så:

I himlens sal
Är väggarna blå.
Där leker Vår Herre
Tittut med de små.

Till minne av den tvååriga katten Mowitz som avled 2005 citerades en vers ur Psaltaren kapitel 23: "Herren är min herde..."

Rent allmänt verkar sällskapsdjuren vara en klart integrerad del av familjen hos de människor som väljer att lägga ut budskap på internet. Det gäller dem som har störst behov av att uttrycka sin sorg och dela den med andra. Sorgen och känslorna runt den över avlidna sällskapsdjur har genom internet beretts en möjlighet att få en offentlig sida. I ett nytt socialt klimat som uppstått behöver den inte undanhållas från andras insyn. Det kan faktiskt vara lättare att skriva ned sina upplevelser än att tala om dem i sin omgivning. Diskussionsforum på internet kan på så vis bli ett klart hjälpmedel för att komma igenom en långvarig sorgprocess och att dela den med andra. I en svår sorgesituation med mycken gråt kan det vara en stor hjälp att andra personer kommer med inlägg som innebär tröst och där de delar med sig av tidigare erfarenheter av genomgången sorg. Signaturen "tazchaos" skrev i november 2007 till en kattägare som förlorat sin katt: "Jag tycker att du ska gråta ut om du vill och känner för det. Jag grät i några dagar efter att

Regnbågsbron (www.puckolinas.se)

min kära katt dog. Men efter det kändes det bra igen. Visst, min katt skulle aldrig någonsin mer komma tillbaka, men efter att ha haft den perioden kunde jag tänka på henne och prata om henne utan att tårarna började rinna igen. Utan i stället log jag när jag tänkte på henne. Du hade tur att din katt levde så länge! Försök att tänka så positivt du bara kan" (www.flashback.info).

Den tyska internetsidan "Katzenfriedhof" och de genomgångna norska diskussionsfora uttrycker inte så mycket av känslor som de svenska. Det som särskilt nämns i budskapen är minne, tacksamhet, kärlek och saknad. Den långt gångna förminskningen av gränsen mellan människa och husdjur som förmärkts i Sverige framkommer inte på samma påtagliga sätt i det tyska och norska jämförelsematerialet. Denna skillnad kan konstateras men är svår att förklara på ett generellt sätt. I Sverige är öppenheten tydligare när det gäller att tala om djupa känslor i förhållande till husdjuren. Detta tillfredsställer uppenbart ett utbrett behov som växt fram. Att man kan vara anonym när man skriver utgör säkerligen en hjälp när man skall uttrycka sina yttersta känslor inom ett tidigare ganska privatiserat område rörande död och sorg.

FÖRESTÄLLNINGEN OM ETT ÅTERSEENDE I EN KOMMANDE TILLVARO

Ett ofta förekommande motiv i de svenska budskapen är tanken på ägarnas återseende eller möte med den

avlidna katten i en kommande tillvaro. Det är en vanlig föreställning att katten lever vidare i en himmelsk tillvaro som ofta benämns katthimlen. "Idag gick våran älskade Prins vidare till djurens vackra himmel", löd ett budskap år 2004. I denna himmel skall den avlidna katten inte bara få möta sina ägare någon gång i framtiden, utan omedelbart även träffa andra katter. Det gäller bl. a. dem som katten tidigare varit tillsammans med under jordelivet. Till katten Lotus skrev ägaren: "Nu är du hos Svante 17 år och springer på gröna ängar och hoppar efter fjärilar". Katten anses alltså få ett nytt liv i denna katthimmel som påminner en hel del om kattens tidigare levnadsförhållanden på jorden. "Nu strövar han nog i katthimlen och är ung och stark igen", framhåller ägaren till en annan katt Lotus (1988-2003). Övertygelsen om en ny tillvaro i himlen kan vara klart uttalad utan någon som helst tvekan. "Matte" Vendela skrev till katten Tigger: "Vissa säger att man inte kommer till himlen när man dör, men det kan du lita på att du gör. För ditt hjärta är gjort av guld rätt igenom".

Ett uttryck som förekommer i en del fall är att det avlidna sällskapsdjuret har passerat över den s.k. "regnbågsbron" till en annan värld med bara positiva egenskaper. Denna värld blir livligt utmålad i en dikt av författaren Paul C. Dahm och den citeras i en del av internetinläggen. I dikten finns bl. a. följande ord.: "Där finns ängar och kullar för alla våra speciella vänner så att de kan springa och leka tillsammans. Där finns tillräckligt med mat, vatten och solsken, och våra vänner

har det varmt och skönt” (www.regnbågsbron.org). I vissa fall kan en regnbåge vara avbildad men även en ”regnbågsbro” som slingrar sig upp mot molnen.

Ibland uttrycks att den avlidna katten kommit till Nangijala, ett namn på dödsriket i Astrid Lindgrens bok *Bröderna Lejonhjärta* (www.ne.se Nangijala). Detta är något annat än olika föreställningar om en (katt) himmel, vilka är vanligare.

På andra sidan döden kan ett återseende anses ske mellan katten och ägaren. Till minne av kattungen Lillan som avled 2002 framfördes texten: ”Vi ses snart igen min allra bästa vän”. Ett mer osäkert eller diffust uttryck lyder: ”Kanske vi ses senare”. Ett kommande möte kan i andra fall framställas som ganska konkret: ”Husse och matte hoppas att det är så att vi får mötas igen på andra sidan. Vi hoppas då att du möter oss i porten när det är vår tid att inträda i Himlesportalen”.

Dessa ord nedskrevs till katten Emil som levde mellan 1996 och 2002. Efter ett sådant framtida möte skall ingen ny smärtsam skilsmässa komma att ske. Till kattungen Rasmus som avled år 2000 skrev ”matte”: ”Jag vet att vi ses igen, om väldigt väldigt lång tid. ... Då kommer vi för alltid vara varandras. Och när den dagen kommer ska inget någonsin skilja oss åt igen”.

En sådan syn kan i en del fall vara tydligt kopplad till en kristen tro och inte bara till en diffus allmänreligiositet. En sådan saknar enligt religionssociologen Curt Dahlgren ”en uttalad anknytning till någon institutionaliserad religion” (Dahlgren 2000: 66). Till katten Cleopatra som avled år 2000 skrev ”matte”: ”Den Gud älskar kallar han snabbt. ... Vänta på mej, bortom i himmelen, jag kommer sen!” ”Matte” till den femåriga katten Day Tripper som avled 2006 antecknar: ”Nu vilar du tryggt hos den Gud jag tror på”. En bön riktad till Gud kan vara att ett budskap skall förmedlas till den döda katten: ”Gud hälsa honom att jag älskar honom över allt”, framhöll ägaren till Fläckiz (1999-2001). Efter det att den treåriga katten Zhiney avlidit 2002 uttryckte ägaren bönen ”May God bless her. Heavenly Peace”.

Den döda katten har i vissa fall tillskrivits en änglagestalt vilket har blivit vanligt på minnessidor över avlidna människor. Ett inlägg till katten Nosen beskriver den som ”Älskade Ängla-katt”. Katten Mitzi betecknas som ”ängel i katthimlen”. ”En liten kattängel saknades i himlen”, skrev ägarna till katten Baloo som avled 2002. Vid ett fältarbete på djurkyrkogården i Trollhättan i mars 2007 märkte jag att ett flertal porslinsänglar hade placerats på gravarna. Antalet änglar hade ökat jämfört med mitt fältarbete på samma kyrkogård sommaren 2005. Tanken att katten fått en ny tillvaro i änglagestalt, dvs. något klart positivt, bidrar till att lindra sorgen hos de efterlevande människorna och till att minska känslorna av saknad. Ängeln som ett upphöjt andeväsen anses kunna ha kontakt med människorna som lever på jorden.

Andra änglar i himlen kan uttrycka en glädje över att den döda katten fått en ny tillvaro. Ägaren till katten Sheeba som avled 1997 tyckte sig höra att ”the angels call out your name, even I can hear them deep down in my heart. They sing and are happy”. Det kan också vara änglarna i himlen som anses hämta katten till sig. Ägaren till den sextonåriga katten Stålis som avled 2001 antecknade: ”När den dagen, den sorgen kom att du inte orkade mer så kom änglarna och hämtade dig till katternas paradiset”. Gud själv kan också anses ingripa. ”Förmodligen behövde Gud en till kattängel i katthimlen”, skrev ägarna till kattungen Azlan som plötsligt avled 2006.

Det finns även belägg för att de sörjande på internet har *fört samtal med avlidna katter* som man hoppas skall kunna höra de framförda budskapen. Till katten Isa som avled vid femton års ålder 2001, skrev ”matte”: ”Du skall veta att jag har ett kort på dig på sängbordet och jag pratar med dig varje kväll och säger god natt, har du hört det?” I en del fall har katten fått ett brev med sig i graven. ”Med sorg och saknad skrev jag ett brev till dig som följde dig ner i graven och upp till himlen”, noterade ägaren till katten Sheeba som avled 1997.

Det uppges vara viktigt att katten inte skall glömma bort sina jordiska ägare när den befinner sig i den nya tillvaron. Till den treåriga katten Elof som dog 2003 skrev ”matte” på engelska: ”Don’t give up on me yet, Don’t forget who I am”. Texten fortsatte på svenska med orden: ”Vänta på mig ... Jag kommer”. Det kan här noteras att människor med svenska som modersmål i en del fall använder det engelska språket för att uttrycka sig. En fråga som emellanåt förekommer i budskapen, är om den avlidna katten saknar sina ägare i den nya tillvaron. Till katten Rasmus som avled år 2000, framförde ägaren med en påtaglig oro frågan: ”Saknar du oss? ... Vi kanske inte finns i dina minnen längre. Eller gör vi kanske det?” I sin nya tillvaro kan katten också anses vaka över sina tidigare ägare. ”Lillmatte” Fia skrev till den femtonåriga katten Gosan som avled 2005: ”Hoppas att du vakar över mig gumman, och att du möter mig då dagen är kommen”. En sådan tanke på övervakning av de levande människorna från himlen är också vanlig på minnessidor över avlidna människor.

En sådan tro på att avlidna katter lever vidare efter döden och både kan uppleva fortsatt kontakt med de levande ägarna och sedan få möta dem efter deras egen död verkar vara ett nytt fenomen som gjort sig märkbart på internet. På gravplatser över döda katter har jag med enstaka undantag inte funnit någon liknande trosföreställning. På gravstenen i Lilla Edet över katten Jocke som levde mellan 1973 och 1983, kan man läsa texten: ”Du var vår glädje. Vi skall mötas igen. Fam. Bergewärn”. På en grav i Trollhättan finner man texten: ”Farväl älskade vänner tills vi är återförenade i evighet”. Denna påtagliga avsaknad av uttalade trosföreställningar kan sammanhålla med att man på svenska djurkyrkogårdar och deras motsvarigheter

på den europeiska kontinenten avråder från religiösa uttryck. Detta sker just för att en skillnad mellan människor och djur skall vidmakthållas (Gustavsson 2008). En sådan inskränkning finns inte på internet. Öppenheten och känslan av frihet att uttrycka sig personligt verkar vara stark. Detta gäller också minnessidor över avlidna människor.

På norska internetsidor finns en del tankar om en diffus tillvaro efter döden för avlidna katter men det är inte alls så vanligt förekommande som i Sverige. Gränsdragningen mellan människa och djur som andevarelser är alltså även i detta avseende mer uttalad än i Sverige. I norska inlägg möter man ibland direkt kritik mot "menneskeliggjöring". Signaturen Skaffer Stjerna skrev den 25 februari 2006 att "man skal behandle dyr som dyr, ikke som mennesker". Begreppet "regnbågsbron" förekommer dock ibland i Norge. Ägaren till katten Missy fick "ta den tunge veien" 1999 att låta veterinären avliva henne men fann tröst i att "du skulle få et bedre liv over regnbuen sammen med de andre kattene der!" Regnbågsbron kan vara avbildad som en bro som slingrar sig iväg upp bland molnen (www.123hjemmeside.no/Ragdoll). Det finns enstaka belägg i Norge för att ägaren fortsätter att föra samtal med katten efter det att den avlidit. En tanke på ett diffust återseende kan uttryckas i några få fall.

Också på den tyskainternetsidan "Katzenfriedhof" återfinns i några fall diffusa tankar om återseende och en föreställning om katthimmel även om det är i klart mindre omfattning än vad jag funnit i Sverige. Föreställningen om att sällskapsdjuret passerat över "regnbågsbron" och kommit till "regnbågslandet" där det finns andra katter förekommer också i vissa fall. Till den ettåriga katten Spike som avled 2006, skrevs orden: "Doch irgendwann sehen wir uns wieder. Ich freue mich jetzt schon, dich wieder zu sehen" (Någon gång ses vi åter. Jag gläder mig redan nu över att åter få se dig). "Alles Liebe und Gute für dich im Katzenhimmel" (All kärlek och allt gott för dig i katthimlen), tillönskades katten Blunzi från Österrike, vilken avled 1998 i en

ålder av tolv år. Exempel finns på att den döda katten benämnts "mein Engelchen", dvs min lilla ängel. Detta tyder på en föreställning om en fortsatt tillvaro efter döden. Det finns även uppgifter om att "kattänglar" anses kunna ta hand om och skydda det avlidna sällskapsdjuret. Dessa änglar har tagit hem katten till sig. Här finns likheter med det som är ganska vanligt i Sverige.

KONKLUDERANDE RESONEMANG

Denna uppsats har med konkreta exempel från internetbudskap på minnessidor, i första hand från Sverige, visat på den känslomässiga närheten mellan människa och sällskapsdjur så som detta kommer till uttryck i samband med att djuren, i detta fall katter, avlider. De skrivna orden blir ett sätt att bearbeta sorgen och saknaden som kan sträcka sig över flera år. Sorgens uttryck har börjat anta former som alltmer liknar de ord, som förekommer då en människa dött. T.o.m. religiösa uttryck och tron på en djurtillvaro efter döden har gjort sig gällande på internet. Då är gränsen mellan människa och sällskapsdjur på väg att suddas ut. Djuren ses inte längre som i bondesamhället ur en produktionsaspekt utan ur en samvaroaspekt. Då kan känslorna komma in mycket starkare än som tidigare varit vanligt.

En begränsning i de studerade minnessidorna är att det i stort sett inte går att få information om skribenternas bostadsorter och inte heller om deras sociala tillhörighet och ålder. Därför är det inte möjligt att skikta materialet med utgångspunkt i de traditionella etnologiska kategorierna rum, tid och social miljö. I stället kommer relationen till det avlidna sällskapsdjuret och de därmed förbundna känslorna i fokus. Detta har blivit en studie på temat människa och djur i vår egen tid. Det är också en studie i nutida folklig tro och dess uttrycksformer.

Även om läsaren av budskapen inte får veta så mycket om skribenternas yttre situation, så får man desto mer inblickar i deras inre upplevelser. Man får betydligt fler upplysningar om de avlidna katterna än om människorna som skrivit. Det gäller katternas levnadslopp, karaktär, ålder, kön, dödsförlopp och tankar om en fortsatt tillvaro efter döden. Där anses ägarna kunna fortsätta att upprätthålla en kontakt med sällskapsdjuret så länge som de lever och även senare när de själva är döda.

De studerade internetbudskapen ger möjlighet till att anlägga en del principiella tankar om vår tids människor. Det märks att djupa känslor behöver kunna få uttryckas och inte bara undertryckas och därmed stanna inne hos de enskilda individerna. Detta var till stor del fallet i Sverige under 1900-talet när döden blev privatiserad och samtal om den närmast tabuerad. I en sådan situation kunde sörjande människor ta stor psykisk skada. Visserligen har en större öppenhet kunnat iakttas vid fältarbeten under 2000-talet (Gustavsson 2001).

Katten Daisy (1989-2008). Text: Mein süsser engel Daisy.
(Copyright 2009 Memory garden 24)

En sorgeprocess behöver kunna delas med andra även om det inte måste ske muntligen inom en umgängeskrets. Det är inte lätt att tala med vem som helst om sitt innersta och det traumatiska som man upplever. Här kommer internet som ett offentligt rum till god hjälp när det gäller att komma igenom sorgeprocessens svårigheter. De sörjande kan sitta hemma vid sin dator och uttrycka sina innersta känslor och sin tro och kommunicera om detta med ett stort antal i stort sett okända människor. Skribenterna behöver inte möta dem i fysisk bemärkelse men de får ändå respons och medkänsla från andra som varit med om liknande svåra upplevelser. Kontakten med omgivningen kommer till stånd utan att den personliga integriteten behöver bli hotad. Den sörjande kan vara öppen utåt och samtidigt inte bli igenkänd. Det är väl därför skribenterna inte skriver ut sina verkliga namn och i varje fall inte bostadsorten. Orden "matte" och "husse" blir goda ersättningar för ägarnas namn. Individualismen behöver alltså inte hotas trots att de skrivna budskapen är utåtriktade mot en bred allmänhet. Här finns en skillnad jämfört med minnessidor över

avlidna människor där de dödas namn samt födelse- och dödsår står utsatt. Öppenheten att uttala sig på internet verkar dock inte vara mindre hos de anhöriga som lägger ut minnessidorna. En viktig sak för dem är att den döde inte skall bli bortglömd.

På internet förekommer längre och mer känslöfyllda inlägg i Sverige jämfört med de diskussionsforum som jag har undersökt i Norge och på tyskspråkigt område. Föreställningen om en katthimmel och änglagestalter efter döden gör sig till viss del gällande också i dessa länder. Öppenheten att uttrycka sig om döden och synen att man kan föra ett samtal med det avlidna husdjuret verkar vara i klart tilltagande i Sverige. Detta har jag tidigare kunnat iaktta även i fråga om förhållningssättet till människor som plötsligt har avlidit i sen tid genom olyckshändelser, mord eller dråp (Gustavsson 2006). I en pågående studie undersöker jag internetbudskap om och till avlidna människor. I det sammanhanget kan en närmare jämförelse ske mellan förhållningssättet till avlidna människor och till sällskapsdjur vilket inte varit möjligt i denna undersökning.

REFERENSER

- Broberg, Gunnar 2005. Kattens historia. Sverige speglat i djurets öga. Stockholm: Atlantis.
- Dahlgren, Curt 2000. När döden skiljer oss åt ... Anonymitet och individualisering i dödsannonser: 1945-1999. Stockholm: Databokförlaget.
- Ernblad, Ingvar & Emma Kronqvist 2001. Djursjukhuset. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Ethnologia Scandinavica. 2009.
- Gustavsson, Anders 2001. Att forska om andras sorg. Tradisjon.
- Gustavsson Anders 2003. Gravstenar i Norge och Sverige som symboler för känslor, tankar och idéer i vår egen tid. En tilltagande individualitet under 1990-talet? Oslo: Novus.
- Gustavsson, Anders 2006. Rituella markeringar vid momentan död i vår tid. Arne Bugge Amundsen et. al (red.), Ritualer. Kulturhistoriske studier. Oslo.
- Gustavsson, Anders 2008. Grief at the Loss of a Pet – As Exemplified by the Cat. Arv. Nordic Yearbook of Folklore.
- Pollard, Michael 2003. Stora boken om katter. Viken.
- Åkesson, Lynn 2005. Hur dör djur? Kulturella perspektiv.

Internet

www.dyresonen.no
www.flashback.info
[www.hakrilas.no/til minne](http://www.hakrilas.no/til_minne)
[http://hem.fyrstorg.com/djurens himmel](http://hem.fyrstorg.com/djurens_himmel)
www.katt.nu/kyrko-minnes.htm
www.kattforum.se
www.ne.se Nationalencyklopedien
www.regnbågsbron.org
www.turtlecats-birma.net
www.virtueller-tierfriedhof.de/katzen.html

FÖRFATTARE

Anders Gustavsson är professor i kulturhistoria vid Universitetet i Oslo.